

Оцінка стану реалізації верховенства права у сфері судового правозастосування — це досить складний процес, оскільки необхідно вивчити дотримання широкого комплексу критеріїв, які складають сучасний зміст цього принципу.

Разом з тим, забезпечити застосування верховенства права в діяльності судової влади є найважливішим завданням у формуванні правової демократичної Української держави. Це пояснюється тим, що суди виконують функцію арбітра між суспільством та державою, окремими приватними особами, гарантують обгрунтованість і правомірність допущення примусового обмеження фізичних свобод особи, збалансовують владні повноваження законодавчої та виконавчої державної влади.

На юридичну непередбачуваність судових рішень в Україні (крім стану колізійності та складності законодавства, недостатніх гарантій матеріального і соціального забезпечення суддів, їх чимале навантаження з розгляду судових справ) впливає чинник несприйняття політичними інститутами української влади самостійності судової влади, оскільки протягом тривалого радянського періоду було сформовано уявлення про суд як інструмент в реалізації ідеології держави, а не правозахисну неупереджену інституцію.

На формальному (законодавчому) рівні в Україні поки ще не сформовано умов для того, щоб судді у своїй професійній діяльності могли вільно керуватися верховенством права, зокрема в цивільних, кримінальних, господарських справах. Адже цей принцип навіть не зазначено у ч. 3 ст. 129 Конституції засадою судочинства в Україні. Закріплюється лише обов'язок суддів здійснювати правосуддя виключно на основі закону (принцип законності у діяльності судів).

Перепоною на шляху до повного дотримання суддями у своїй професійній діяльності засади верховенства права є, насамперед, незадовільні гарантії їх належного матеріального забезпечення, які не відповідають складним психологічним умовам інтенсивності виконання ними службових обов'язків тощо.

Судовому захисту прав і свобод громадян, прав та законних інтересів юридичних осіб на основі верховенства права стоїть на заваді також недосконалість чинного процесуального законодавства.

Зазначені та багато інших чинників, у тому числі зовнішніх (наприклад, відсутність реформ, репресивна спрямованість діяльності суміжних державно-правових інститутів — прокуратури, органів дізнання і досудового слідства, пенітенціарних установ) зумовлюють значні труднощі в утвердженні верховенства права в діяльності судової влади.

Однак чи не найважливішою проблемою, яка заважає наближенню діяльності судової влади до відповідності критеріям ідеального поняття «верховенство права» (не враховуючи морально-етичні вади окремих представників суддівського корпусу) є поки що низький рівень правосвідомості та правової культури самого населення, перебування України на ранньому етапі формування громадянського суспільства, загалом.

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗАГАЛЬНИХ ЗАСАД КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ

Алієва Гусейн азіз Огли, студент навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри загально-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ *Пустовіт Ж.М.*

Наразі виникла необхідність утвердження верховенства права та законності як загальних засад в Українській державі. Принцип верховенства права є обов'язковою ознакою правової держави, якою себе позиціонує Україна. А тому реалізація в Україні цього принципу стає останнім часом однією з нагальних проблем вітчизняної юриспруденції.

Кожна держава здійснює свою діяльність за певними усталеними принципами. Вони можуть бути різними — від жорстоких, які властиві тоталітарним державам, до справедливих — які є ознакою демократичної держави. Адже, «принципи права — це провідні засади, ідеї права, які в конкретному вигляді характеризують його зміст, визначають спрямованість

правового регулювання. Вони зумовлені об'єктивними закономірностями існування і розвитку людини, суспільства «... У принципах зосереджено світовий досвід розвитку права, досвід цивілізації. Тому принципи права можна назвати стрижнем правової матерії» [4, с.142].

Одним з таких базових принципів є принцип верховенства права.

Основне призначення принципу верховенства права полягає в забезпеченні свободи та прав людини, причому, насамперед, у її відносинах з державною владою та державними органами. Ідея rule of law з самого початку свого становлення була спрямована проти тиранії і свавілля монархічних режимів та авторитаризму, які часто використовували формальний закон для досягнення антиправових цілей. Її метою було «зв'язати» державну владу правом, встановивши надійний правовий заслін її необгрунтованому втручанню у життя людей, створивши необхідні правові механізми для реалізації та захисту прав і свобод людини.

В Україні принцип верховенства права закріплений у ст. 8 чинної Конституції України, де зазначено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права, але основний закон не містить його чіткого визначення, саме тому цей факт став поштовхом до здійснення тлумачення «верховенства права» Конституційним Судом України – єдиним органом конституційної юрисдикції. У Рішенні № 15-рп/2004 від 2 листопада 2004 року зазначено: «верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у законі, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності».

Отже, орган Конституційної юрисдикції наголошує, що верховенство права – це «панування права в суспільстві» і не передбачає його отождолення із законом, адже не кожен закон є правовим (справедливим). Далі він характеризує верховенство права, пов'язуючи його з ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Він вважає, що справедливість, свобода, рівність є тими загальнолюдськими цінностями, без яких не можливе повноцінне людське існування та розвиток. Принцип верховенства права означає, що не держава утворює право, а право є умовою існування держави. Антиподом верховенства права є свавілля, яке призводить не тільки до порушення основних прав та інтересів громадян, але й до неможливості існування в такому просторі правових інститутів. Отже, держава, в особі уповноважених органів, обмежена не тільки створеним нею законодавством, але й правом, яке існує незалежно від її розсуду – природним правом, або природними правами кожної людини.

Однією з головних рис верховенства права в державі є, безумовно, справедлива і чесна судова система. Справедливість і прозорість, об'єктивність в ухваленні судових рішень є важливим елементом, який дозволяє захищати інтереси суб'єктів.

Верховенство права - самостійний соціальний феномен, який базується на провідних ідеях наукової юридичної думки і досягненнях юридичної практики та визначає умови життєдіяльності суспільства, розвитку держави та її інституцій, забезпечення прав і свобод людини.

Отже, принцип верховенства права має: по-перше, фундаментальний характер оскільки він є основою правової системи демократичного суспільства, і поширюється на всі правовідносини; по-друге, прикладний характер, який полягає у виробленні та впровадженні практичних рекомендацій у діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб; є провідним елементом загальних засад конституційного ладу будь-якої сучасної демократичної, правової держави. Він являє собою похідну всіх загальних засад права; як ціннісний сплав ідей справедливості, рівності, свободи і гуманізму. Верховенство права формує образ правової системи і визначає ті умови, що дозволяють перетворити цей образ на реальність.

Список використаних джерел:

1. Головатий С. Книга третя. Верховенство права: український досвід. - К, «Фенікс», 2006. - 1452с.
2. Правова система України: історія стан та перспективи: у 5 т. - Х.: Право, 2008. - Т.1. - . 148с.
3. Козюбра М.І. Верховенство права // Законодавчий бюлетень, 2005. - С. 5.
5. Качук П. Застосування принципу верховенства права судами конституційної та загальної юрисдикції // Вісник Конституційного Суду України, 2005. - № 5. - С. 94-99.
5. Козюбра М.І. Верховенство права // Законодавчий бюлетень, 2005. - С. 5-6.